

جغرافیا و توسعه شماره ۵۱ تابستان ۱۳۹۷

وصول مقاله: ۹۵/۱۲/۱۱

تأیید نهایی: ۹۶/۰۸/۱۶

صفحات: ۲۸۰-۲۶۱

تحلیل و ارزیابی تطبیقی دیدگاه ساکنان و مدیران محلی در رابطه با زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری در شهرستان ورامین

دکتر محمدامین خراسانی^۱

چکیده

روستاهای پیرامون شهری همزمان صحنه شکل‌گیری، رشد و تداوم فرصت‌ها و تهدیدهایی هستند که کیفیت زیست و نحوه تأمین نیازهای ساکنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همین امر موجب می‌شود تا ارزیابی زیست‌پذیری در این روستاها به‌عنوان یکی از مفاهیم نوین در ادبیات برنامه‌ریزی سکونتگاهی از اهمیت خاصی برخوردار شود. زیست‌پذیری، یک مفهوم کلی است که با تعدادی از مفاهیم و اصطلاحات دیگر مانند پایداری، کیفیت زندگی، کیفیت مکان و اجتماعات سالم در ارتباط است. منطقه مورد مطالعه در این تحقیق، روستاهای پیرامون شهری در سطح شهرستان ورامین و در مجاورت چهار نقطه شهری واقع در آن است. هدف از این تحقیق، بررسی سطح زیست‌پذیری و عوامل مؤثر بر روستاهای پیرامون شهرستان ورامین، یکی از شهرستان‌های واقع در حوزه کلان‌شهر تهران و نیز تفاوت دیدگاه‌های ساکنان و دهیاران در این رابطه است. نتایج نشان می‌دهد که در مجموع زیست‌پذیری در این روستاها در شرایط متوسط است. همچنین ابعاد اقتصادی و اجتماعی زیست‌پذیری روستاها در سطح متوسط و بعد زیست‌محیطی در وضعیت نامطلوب است. بین روستاهای مورد مطالعه از نظر سطح زیست‌پذیری تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. یافته‌های تحقیق بیانگر این نکته است که زیست‌پذیری این روستاها از نظر ساکنان و مدیران محلی دارای تفاوت معنادار است. دهیاران با حجم بالایی از کارهای عمرانی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و سیاسی-اداری در این روستاها مواجه هستند و این در حالی است که هر روز بر تعداد جمعیت و مسائل و نیازهای این روستاها افزوده می‌شود. در چنین شرایطی، انتظار ارتقای قابلیت زندگی در این روستاها با توجه به کمبود منابع موجود در دهیاری و نیز اولویت‌های ساکنان بومی در روستاها و انتظارات انباشته‌شده مهاجران تازه‌وارد، چندان در دسترس و شدنی نیست. واژه‌های کلیدی: زیست‌پذیری، شهرستان ورامین^۲، روستاهای پیرامون شهری، ساکنان، مدیران محلی.

khorasani_ma@ut.ac.ir

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲- منابع مالی این طرح از محل گرنت طرح پژوهشی «تحلیل و ارزیابی تطبیقی زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری در شهرستان ورامین از دیدگاه ساکنان و مدیران محلی» در دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران تأمین شده است.

مقدمه و بیان مسأله

امروزه روستاهای پیرامون شهرها به دلیل نزدیکی مکانی و وابستگی فضایی-کالبدی با شهر از امکانات، محدودیت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌های متعددی برخوردار می‌باشند که در دیگر روستاها به چنین شدتی وجود ندارد. استقرار در پیرامون شهر و بهره‌مندی از شبکه ارتباطی مناسب، استفاده از زیرساخت‌ها و خدمات شهری در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی-اجتماعی را برای این روستاها امکان‌پذیر می‌کند. فرصت‌های شغلی، عمدتاً در بخش خدمات، زمینه تأمین درآمد و کار را برای ساکنین روستاهای واقع در پیرامون شهرها، فراهم آورده است، به گونه‌ای که گروهی از این روستاها، کارکردی «خوابگاهی» یافته‌اند. در این میان عامل مهاجرت از روستا به شهر، به‌ویژه درباره روستاهای خوابگاهی که در پیرامون کلان‌شهرها و شهرهای صنعتی قرار دارند، تأثیر تعیین‌کننده دارد. گسترش تدریجی کالبد شهر به پیرامون و دست‌اندازی شهر به اراضی روستاهای اطراف، محدودیت‌ها و زیان‌های کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی خاص خود را نیز تحمیل می‌کنند؛ از یک‌سو ساختار معیشت روستا تحت تأثیر همجواری با شهر به تدریج تغییر ماهیت داده و در نتیجه ساخت اقتصادی روستا تابع فرایندهای اقتصادی شهر می‌شود؛ از طرفی، وجوه اجتماعی- فرهنگی ساکنین روستاها نیز متأثر از جریان‌ات و تحولات اجتماعی- فرهنگی بیرونی و برآمده از شهر می‌شود که به دلیل سرعت و شدت اثرگذاری، نتیجه‌ای جز دگرسویی با ساخت اجتماعی موجود در روستا را ندارد؛ از بعد کالبدی در روستاهای پیرامون شهری- به‌عنوان مهم‌ترین اطرافگاه مهاجران- زمین‌های زراعی روستا، ارزش تجاری یافته و بازار خرید و فروش و تبدیل آن‌ها به زمین‌های مسکونی،

خدماتی و کارگاهی رونق می‌گیرد. این عوامل باعث می‌شوند که شرایط و قابلیت زندگی یا به‌عبارتی، زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری، از وضعیت خاص و منحصر به فردی برخوردار باشد.

نظریه زیست‌پذیری اول بار بر مبنای کار «آبراهام مازلو»^۱ (۱۹۴۵) بر روی نیازهای انسانی شکل گرفت. (Radcliff, 2001: 940). روان‌شناس نامی آمریکایی، آبراهام مازلو هرم احتیاجات بشری را معرفی کرد. براساس این هرم، انسان‌ها در درجه اول سعی دارند احتیاجات پایه‌ای خود را برطرف سازند و بعد نیازهای لایه‌های بالاتر. احتیاجات فیزیولوژیک و اساسی انسان شامل نیازهای حیاتی او می‌باشند؛ مثل هوا، غذا، آب، گرما، خواب، سلامت و ارضای تمایلات جنسی. مفهوم زیست‌پذیری به دلیل اهمیت تهدیدهای موجود در حوزه وضعیت کیفیت زندگی، رشد یافته است. عواملی مانند رشد سریع، فقدان اراضی زراعی و فضاهای باز، کمبود مسکن، رشد نابرابری اجتماعی، ضعف فزاینده هویت محلی، مکانی و زندگی اجتماعی، تهدیدات جدی برای زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری به‌شمار می‌آیند (Florida, 2002: 25; Kotkin, 2001: 38).

براساس اطلاعات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های وزارت کشور، در خرداد ۱۳۹۳، ۲۹۴۰۰ دهیاری در سراسر کشور تشکیل شده‌اند که تاکنون بیش از ۸۵ درصد جمعیت روستایی کشور تحت پوشش خدمات روستایی که از سوی دهیاری‌ها ارائه می‌شود، قرار گرفته‌اند (ریاحی و یاوریان، ۱۳۹۳: ۲۱۲). تأسیس دهیاری در واقع سرآغاز ایجاد مدیریت محلی در روستاهای کشور است. دهیاری در ارتباطی دو جانبه با مردم و دولت می‌باشد. ارتباط دهیاری با دولت از طریق نزدیک‌ترین سطح حکومتی ناظر بر دهیاری‌ها

اجتماعی است که بررسی و سنجش آن‌ها را از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار خواهد نمود؛ بنابراین، سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های زیست‌پذیری این روستاها از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد. مضاف بر اینکه آگاهی از میزان تفاوت‌های موجود بین نگرش مردم ساکن در روستاها به زیست‌پذیری این روستاها با نگرش‌های موجود در بین دهیاران به‌عنوان متولیان مدیریت محلی در روستاها، می‌تواند چشم‌انداز شفافی را برای شناخت اولویت‌های مردم و مسئولان و نزدیک کردن این دو به یکدیگر تا حد امکان، فراهم کند.

پیشینه تحقیق

بررسی پیشینه تحقیق، نشان می‌دهد که در داخل کشور بررسی‌های معدودی در زمینه شناخت، تحلیل و تبیین زیست‌پذیری روستایی و به‌خصوص روستاهای پیرامون شهری صورت گرفته است. به‌دلیل تعداد اندک تحقیقات حوزه زیست‌پذیری در ایران، مطالعات انجام گرفته در محدوده شهرها هم مورد اشاره قرار گرفته است. همچنین، در تحقیقات پژوهشگران خارجی هم بیشتر توجهات به زیست‌پذیری در پهنه‌های شهری بوده است تا نقاط روستایی. با این وجود در ادامه به بررسی اجمالی اهم تحقیقات داخلی و خارجی در حوزه زیست‌پذیری می‌پردازیم.

لطفی (۱۳۹۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «نقش مقاومت‌سازی مسکن روستایی در زیست‌پذیری روستا» اظهار می‌دارد که مقاومت‌سازی مسکن با افزایش تمایل به ماندگاری در روستا و جلوگیری از مهاجرت، باعث افزایش زیست‌پذیری شده و همچنین باعث ایجاد آرامش روحی-روانی، بهبود امنیت و ارتقاء سطح اجتماعی می‌شود.

یا به‌عبارتی کوچکترین سطح نمایندگی دولتی یعنی بخشداری‌ها انجام می‌شود. دهیار طبق ماده ۱۰ اساسنامه تشکیلات و سازمان دهیاری‌ها (مصوب ۱۳۸۰) موظف است فرامین و قوانین دولتی را اعلام و مصوبات شورای اسلامی روستا را اجرا کند با نیروی انتظامی همکاری داشته باشد و در حل اختلافات عمومی، حفظ نظم عمومی، اجرای مقررات نظام وظیفه، نگهداری و حفظ تأسیسات عمومی و عمرانی، حفاظت از اموال و دارایی‌های روستا و اجرای مقررات بهداشتی، حفظ نظافت و ایجاد زمینه مناسب برای تأمین بهداشت محیط کوشا باشد؛ همچنین، دهیار موظف است با سازمان‌ها و نهادهای دولتی در جهت اداره بهتر روستا همکاری داشته باشد (نعمتی، ۱۳۸۶: ۵). با این تفصیل به‌نظر می‌رسد که دهیاران به‌عنوان مدیران حال حاضر اداره امور مربوط به زمینه‌سازی برای تداوم زندگی و فعالیت در روستاها، نقش مهم و بی‌بدیلی در ارتقای زیست‌پذیری سکونت‌گاه‌های روستایی، ایفا می‌کنند. بدین منظور هدف از این تحقیق، شناسایی مؤلفه‌های اساسی تأثیرگذار بر زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری از نظر مردم و مدیران محلی و بررسی تطبیقی نگرش این دو گروه است. منطقه مورد مطالعه در این تحقیق، روستاهای پیرامون شهری در سطح شهرستان ورامین است. روستاهای پیرامون شهری به‌دلیل موقعیت خاص مکانی و قرارگیری در مجاورت شهرها، در وضعیتی قرار گرفته‌اند که فرصت‌ها و تهدیدهای متعددی را برای آن‌ها به‌وجود آورده است و نیز منطقه مورد مطالعه به‌دلیل نزدیکی به شهر تهران و تعاملات قوی و تأثیر و تأثر زیاد نسبت به آن، شاهد پویایی فراوان در حوزه مباحث مختلف مطرح در مفهوم زیست‌پذیری اعم از زیست محیطی، اقتصادی و

عیسی‌لو و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله «انگاره زیست‌پذیری رهیافتی نوین در جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی» نتیجه گرفته‌اند که شاخص‌های اقتصادی نظیر شغل، سطح درآمد و میزان پس‌انداز تأثیر به‌سزایی در زیست‌پذیری نواحی روستایی دارد.

خراسانی (۱۳۹۱) در رساله دکتری خود با عنوان «تعیین زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری با رویکرد کیفیت زندگی مطالعه موردی شهرستان ورامین» براساس تحلیل‌های انجام‌گرفته نشان می‌دهد که زیست‌پذیری در مجموع در این روستاها در شرایط متوسط است. همچنین، ابعاد اقتصادی و اجتماعی زیست‌پذیری در سطح متوسط و بعد زیست محیطی در وضعیت نامطلوب است. همچنین، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین روستاهای مورد مطالعه از نظر سطح زیست‌پذیری تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. وی در این رساله، ۱۰ عامل مکانی فضایی دارای ارتباط با زیست‌پذیری روستایی به‌طور کلی و زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری را شناسایی کرده است. یافته‌های تحقیق بیانگر این نکته است که زیست‌پذیری این روستاها تحت تأثیر این عوامل مکانی فضایی قرار دارد.

عنابستانی و عنابستانی (۱۳۹۱) در مقاله «تأثیر عملکرد مدیریت شهری بر ارتقای کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر جدید گلپه‌هار)» چنین نتیجه می‌گیرند که عملکرد مدیریت شهری بر ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تأثیرگذار بوده است و شهرداری در زمینه تأسیسات و تجهیزات شهری، احداث شبکه معابر شهری و فراهم کردن خدمات شهری بر کیفیت زندگی شهروندان اثرگذاری داشته است.

مؤسسه «کشاورز پیشرو»^۱ (۲۰۱۰) در ایالات متحده آمریکا، مؤسسه‌ای است که هر ساله در مجلات خود زیست‌پذیری نواحی روستایی این کشور را اعم از چالش‌ها و لذات زندگی مورد بررسی قرار می‌دهد. بر مبنای این مطالعه، هر ساله ۱۰۰ ناحیه روستایی برتر آمریکا برای زندگی، انتخاب و معرفی می‌شوند. معیارهایی که برای این رده‌بندی مورد استفاده قرار می‌گیرند عبارت هستند از: قیمت زمین و مسکن، نرخ جرم و جنایت، محیط‌زیست، آموزش، عوامل اقتصادی، دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی و مانند آن.

«ورگونست»^۲ (۲۰۰۳) چارچوبی را برای زیست‌پذیری در ناحیه روستایی «آسپینگه»^۳ در سوئد معرفی کرد. در این چارچوب زیست‌پذیری حاصل تعامل بین پنج عامل ساکنان محلی، زندگی اجتماعی، سطح خدمات، اقتصاد محلی و مکان فیزیکی است. درباره ساکنان محلی، تعداد، ساختار جمعیت شناختی (سن و جنس) و شیوه زندگی در بین سایر عوامل از اهمیت بیشتری برخوردارند. سطح خدمات به ارتباطات، مدارس، خانه‌ها برای سالمندان و فروشگاه‌ها اشاره دارد. اقتصاد محلی نشان‌دهنده توان محل برای ایجاد اشتغال و درآمد و در نهایت مکان فیزیکی تشریح‌کننده چشم‌انداز و ساختمان‌های ناحیه است. بررسی دیدگاه‌های ساکنان و تطبیق آن با دیدگاه‌های مدیران محلی در حوزه زیست‌پذیری، دارای سابقه و الگوی مشخصی در تحقیقات پیشین نیست و می‌تواند علاوه بر برخورداری از جنبه‌های علمی، محققان و برنامه‌ریزان را در جهت دانش عمیق‌تر از انتظارات و نگرش‌های مردم و مدیران محلی یاری رساند.

مفهوم زیست‌پذیری

ایده زیست‌پذیری، بسیاری مفاهیم را به یکدیگر پیوند می‌دهد. خصوصیات یک مکان خاص می‌تواند تحت تأثیر تعامل آن با دیگر مکان‌ها و فعالیت‌هایی که در آن‌ها انجام می‌شود، قرار بگیرد و رضایت ساکنان را از تأمین نیازهای اجتماعی، اقتصادی یا فرهنگی‌شان به دنبال داشته باشد، سلامت و بهزیستی آن‌ها را بهبود بخشد و از منابع طبیعی و کارکردهای اکوسیستم محافظت کند (خراسانی و رضوانی، ۱۳۹۲: ۵۸).

زیست‌پذیری طیف وسیعی از نیازهای انسانی، از غذا و امنیت گرفته تا زیبایی و نمادهای فرهنگی و احساس تعلق به اجتماع یا مکان را شامل می‌شود (National Research Council, 2002: 4).

نظریه زیست‌پذیری در حوزه مباحث کیفیت زندگی به طور کلی توسط «وینهوون» توسعه پیدا کرده است. «احساس عمومی» مردم زمانی که در اجتماعات بهتر و زیست‌پذیرتری زندگی کنند، منجر به زندگی بهتری برای آن‌ها می‌شود. وی معتقد است، اینکه دقیقاً چه اجتماعی زیست‌پذیرتر است، کاملاً روشن نیست؛ اما قدر مسلم این است که مردم در اجتماعاتی که نیازهایشان بهتر برآورده شود، شادتر و راضی‌تر هستند (Radcliff, 2001: 940).

«روت وینهوون»^۱ (۱۹۹۵)، زیست‌پذیری را چنین تعریف کرده است: «اصطلاح زیست‌پذیری اشاره به درجه تأمین ملزومات یک جامعه بر مبنای نیازها و ظرفیت‌های افراد آن جامعه دارد. یک جامعه غیر زیست‌پذیر به نیازهای افراد آن جامعه بی‌اعتناست و احترام نمی‌گذارد».

اهمیت زیست‌پذیری به‌طور روزافزونی ناشی از افزایش آگاهی نسبت به الگوهای ناپایدار زندگی و

مصرف شهری است که نه سالم هستند و نه پایدار و در درازمدت موجب کاهش توان منابع محیطی برای حمایت از جمعیت کره زمین می‌شوند. زیست‌پذیری هم به‌وسیله ساکنان و هم برنامه‌ریزانی که برای ایجاد فضاهای زندگی پایدار، کاربردی و لذت‌بخش کار و تلاش می‌کنند، مورد پذیرش و ستایش قرار گرفته است (Evans, 2002: 13-15). با وجود اجماع در خصوص اهمیت و اجتناب‌ناپذیر بودن زیست‌پذیری، تنوع گسترده‌ای از تعاریف برای آن وجود دارد و بیشتر محققین آن را دشوار برای تعریف و اندازه‌گیری بیان کرده‌اند. چنانکه «ساوتورث» آن را مفهومی نسبتاً مبهم، لکن مورد تایید همه می‌داند که به‌صورت‌های گوناگون تفسیر شده است (Southworth, 2004: 11).

به‌طور کلی تعاریف زیست‌پذیری و اجتماع زیست‌پذیر، شامل مجموعه متنوعی از موضوعات مختلف است که به‌وسیله یک سری اصول راهنما بیان می‌شوند: دسترسی، برابری و مشارکت که مفاهیم مربوط به زیست‌پذیری بر مبنای آن‌ها شکل گرفته است. کیفیت زندگی شهروندان به میزان دسترسی آن‌ها به زیرساخت‌ها (حمل و نقل، ارتباطات، آب و بهداشت)، غذا، هوای پاک، مسکن مناسب، شغل راضی‌کننده و فضای سبز و پارک‌ها بستگی دارد. زیست‌پذیری یک سکونت‌گاه به میزان دسترسی ساکنان آن به مشارکت در فرایند تصمیم‌گیری در جهت تأمین نیازهایشان بستگی دارد

(Timmer & Seymour, 2005: 10)

در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که از جنبه‌های بوم‌شناسی، اجتماعی و فرهنگی آسیب بسیار دیده است و نیازمند چاره‌جویی اساسی و سریع می‌باشد. از آنجا که شرایط ذکر شده، شرح اوضاع و وضعیت

با توجه به گستردگی ابعاد سنجش زیست‌پذیری در ادبیات جهانی، نمی‌توان اجماع قطعی در رابطه با ابعاد این موضوع پیدا کرد، لیکن استناد به منابع معتبر بین‌المللی نظیر سازمان‌های مسئول پایش زیست‌پذیری که در سطح جهانی مورد ارجاع قرار می‌گیرند، می‌تواند ابعاد این مسئله را شفاف‌تر سازد. در حال حاضر، دو سازمان مهم در سطح بین‌المللی وجود دارند که هر ساله گزارش جهانی شهرهای زیست‌پذیر را منتشر می‌کنند: «واحد نبوغ اکونومیست (EIU)»^۱ و «مؤسسه مرسر»^۲

رده‌بندی زیست‌پذیری واحد نبوغ اکونومیست، چالش‌هایی را که ممکن است برای شیوه زندگی هر فرد در مکان‌های مختلف وجود داشته باشد، به چالش می‌کشد و امکان مقایسه مستقیم بین مکان‌ها را فراهم می‌آورد. هر شهر بر مبنای شاخص‌های متنوع و متعدد که در ۵ طبقه: ثبات، مراقبت‌های بهداشتی، فرهنگ و محیط زیست، آموزش و زیرساخت، تقسیم شده‌اند، ارزیابی و در پنج طبقه قابل قبول، متوسط، نامناسب، کاملاً نامناسب و غیرقابل قبول، رده بندی می‌شوند. برای شاخص‌های کیفی از نظرات خانوارها و برنامه‌ریزان شهری و برای اطلاعات کمی از داده‌های موجود در منابع آماری بهره گرفته می‌شود.

در مرحله بعدی، اطلاعات جمع‌آوری شده و وزن‌دهی می‌شوند و از ۱ تا ۱۰۰ قرار می‌گیرند که بر این مبنای جایی که نمره ۱ را بگیرد، غیرقابل قبول و جایی که نمره ۱۰۰ را بگیرد ایده‌آل است. مبنای منبع مورد مراجعه برای این وزن‌دهی، شهر نیویورک است. در جدول ۱-۲ شاخص‌های زیست‌پذیری واحد نبوغ اکونومیست به تفصیل آمده است

(*Economist Intelligence Unit, 2011: 3-4*)

بسیاری از شهرهای معاصر است، راهکارهای گوناگونی برای مواجهه با آن ارائه شده است. یکی از آن‌ها، زیست‌پذیری است که با تکامل اولویت‌های برنامه‌ریزی و اهمیت پاسخ‌به نیازهای در حال افزایش جامعه پسا صنعتی که در جستجوی تسهیلات، امکانات و کیفیت زندگی بالاتر و بیشتر است، رونق گرفته است. به عبارت دیگر، به دلیل آگاهی از خطراتی مثل رشد سریع جمعیت، ازدحام و شلوغی، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی و فضاهای باز، کمبود مسکن معقول و مناسب، افزایش نابرابری‌های اجتماعی و از بین رفتن حس تعلق به مکان، هویت مکانی و زندگی اجتماعی که کیفیت زندگی جوامع را تهدید می‌کنند، زیست‌پذیری به وجود آمده و رشد کرده است (*Wheeler, 2001:2*).

بر همین اساس، گادشالک (۱۰) زیست‌پذیری را یکی از ایده‌های آرمانی و بزرگ برنامه‌ریزی شهری معاصر می‌داند (*Godschalk, 2004: 30*) که دولت‌ها، شهرداری‌ها، دولت‌های محلی و گروه‌های بسیاری در مکان‌های مختلف از جمله: نورث پالمرستون (۱۲) در نیوزلاند، سیدنی در استرالیا، ژوهانسبورگ در آفریقای جنوبی، لندن در انگلیس، پورتلند در ارگون، توسان (۱۳) در آریزونا، آتلانتا و جرجیا و بسیاری شهرهای مهم دیگر در سراسر جهان آن را در دستور کار خود قرار داده‌اند (*NARC, 2002: 5*).

با وجود این، آنچه همواره در تعریف زیست‌پذیری بر آن تاکید شده است در نظر گرفتن کلیت آن است. چنانکه «ریبسنزکی» (۱۴) در بیان اهمیت کلیت زیست‌پذیری آن را به یک پیاز تشبیه کرده است. بنابر تعبیر او زیست‌پذیری همچون پیاز است؛ در ظاهر ساده، اما متشکل از لایه‌های متعدد؛ اگر به هر لایه جداگانه و مجزا از سایر لایه‌ها نگرینسته شود کلیت آن

از دست می‌رود (*Van kamp, 2003: 7*).

جدول ۱: شاخص‌های زیست‌پذیری واحد نبوغ اکونومیست

شاخص‌ها	طبقات اصلی
نرخ جرایم غیرخشن، نرخ جرایم خشن، تهدید ترور، تهدید درگیری‌های نظامی، تهدید ناآرامی‌های مدنی	ثبات
وجود امکانات بهداشت فردی، کیفیت بهداشت فردی، وجود امکانات بهداشت عمومی، وجود داروهای بدون نسخه، شاخص‌های بهداشتی عمومی	مراقبت‌های بهداشتی
میزان رطوبت و دما، نامناسب بودن هوا برای گردشگران، میزان مفاسد، محدودیت‌های اجتماعی و مذهبی، میزان سانسور، وجود امکانات ورزشی، وجود امکانات فرهنگی، غذا و مواد نوشیدنی، کالاها و خدمات مصرفی	فرهنگ و محیط‌زیست
وجود آموزش فردی، کیفیت آموزش فردی، شاخص‌های آموزش عمومی	آموزش
کیفیت شبکه راه‌ها، کیفیت حمل و نقل عمومی، کیفیت ارتباطات بین‌المللی، وجود کیفیت خوب مساکن، کیفیت تأمین انرژی، کیفیت تأمین آب، کیفیت ارتباطات از راه دور	زیرساخت

Source: Economist Intelligence Unit, 2011: 3-5

کیفیت زیست بوده و این شاخص‌ها به صورت عینی، خنثی و بدون تعصب بیان شده‌اند. کیفیت زندگی دربارهٔ حالت احساس یک شخص و زندگی شخصی اوست. حال آن که یک شخص ممکن است در شهری که دارای بالاترین ردهٔ کیفیت زیست می‌باشد، زندگی کند، ولی کیفیت زندگی پایینی را به لحاظ زندگی فردی داشته باشد (بیماری، تنهائی، بیکاری و...). در جدول ۲-۲ شاخص‌های کیفیت زیست مرسر به تفصیل آمده است.

مؤسسه مرسر، هر سال یک بار مطالعه‌ای دربارهٔ کیفیت زیست بیش از ۳۸۰ شهر جهان براساس ارزیابی‌هایی از ۱۰ طبقه‌بندی اصلی و ۳۹ معیار و شاخص انجام می‌دهد. شیوهٔ امتیاز بندی شهرها نسبت به شهر نیویورک در ایالات متحده انجام می‌شود. بدین ترتیب که امتیاز ۱۰۰ برای این شهر به‌عنوان مبنا در نظر گرفته شده و دیگر شهرها نسبت به این عدد امتیاز بندی و رده‌بندی می‌شوند. از دیدگاه مرسر اصطلاح «کیفیت زیست»^۱ با اصطلاح «کیفیت زندگی»^۲ متفاوت است. در واقع منظور مرسر

جدول ۲: شاخص‌های کیفیت زیست مرسر

شاخص‌ها	طبقات اصلی
روابط با کشورهای دیگر، ثبات داخلی، اجرای قانون، سهولت ورود و خروج	محیط سیاسی و اجتماعی
قوانین تبدیل پول رایج، خدمات بانکی	محیط اقتصادی
محدودیت آزادی‌های فردی، رسانه و سانسور	محیط فرهنگی و اجتماعی
خدمات بیمارستانی، خدمات پزشکی، بیماری‌های عفونی، قابلیت شرب آب، فاضلاب، آلودگی هوا، حیوانات و حشرات مخرب و مشکل‌ساز	ملاحظات پزشکی و سلامت
مدارس	مدارس و آموزش
تنوع رستوران‌ها، اجراهای تئاتری و موسیقی، سینماها، ورزش و اوقات فراغت	تفریح و سرگرمی
گوشت و ماهی، سبزیجات و میوه تازه، کالاهای مصرفی و روزانه، مشروبات الکلی، خودروها	کالاهای مصرفی
مسکن، لوازم خانگی و میلمان، تعمیر و نگهداری لوازم	مسکن
برق، دسترسی به آب، تلفن، پست، حمل و نقل عمومی، ازدحام ترافیکی، فرودگاه	خدمات عمومی و حمل و نقل
آب و هوا، میزان بلایای طبیعی	محیط طبیعی

Source: <http://www.mercer.com/qualityofliving#city-rating-tables>

روستاهای پیرامون شهری

رابطه ادراکی بین شهر و نواحی غیرشهری به سرعت در حال تحول و دگرگونی است که این تغییر از پارادایم‌های غالب موجود به سمت چشم‌اندازهای مفهومی جدید که در آن‌ها پیوندهای روستایی-شهری مورد توجه است، تحول یافته‌اند. در چنین فضای مفهومی، ناحیه پیرامون شهری به‌عنوان برخوردگاه شهر و روستا همچنان به‌عنوان یک فضای انتقالی بین شهر و روستا در نظر گرفته می‌شود، غالباً نه به‌عنوان یک فضای محسوس، بلکه به‌عنوان قلمرویی که با ترکیبی از اشکال و پدیده‌های ایجاد شده به‌وسیله فعالیت‌های واقع در منطقه شهری، شناخته می‌شود (Phillips et al, 1999: 6).

از دیدگاه فضایی، توسعه پیرامون شهری به‌معنای انسجام و یکپارچگی مناطق روستایی با سیستم‌های شهری است. در این دیدگاه معیارهایی که پیشنهاد می‌شوند به نزدیکی جغرافیایی وابسته هستند. شدت روابط بین شهر و روستا در درجه اول به موقعیت جغرافیایی آن‌ها بستگی دارد؛ بنابراین، روستاهای نزدیک شهرها دارای روابط بیشتری با شهرها هستند. از دیدگاه کارکردی، توسعه پیرامون شهری به‌معنای افزایش همگرایی بین مناطق روستایی و سیستم‌های شهری است. در این دیدگاه به معیارهایی مانند مدیریت و سازماندهی فضا، روابط نهادی، فرایندهای توسعه اقتصادی، ظرفیت پاسخگویی به انتظارات اجتماعی جمعیت، مدیریت منابع طبیعی و فرهنگی توجه می‌شود.

این نواحی به واسطه جابه‌جایی و حمل و نقل نیز در منطقه شناخته می‌شوند. حرکت ضایعات و زباله‌های شهری برای استفاده از آن‌ها در کشاورزی این نواحی و حرکت محصولات کشاورزی به سمت بازارهای شهری؛ بنابراین، نواحی پیرامون شهری محملی برای بسیاری از شبکه‌های مبادله و تعامل

مردم، تجارت و منابع هستند. علاوه بر این می‌توانند محملی برای جابه‌جایی و مبادله اطلاعات باشند. این شبکه‌ها از سوی زیرساخت‌های فیزیکی مانند شبکه راه‌ها و بازارهای واقع در این نواحی به‌عنوان نقاط کانونی، حمایت می‌شوند. در حالی که مشاغل شهری و فرصت‌های تجاری، منابع درآمدی را برای ساکنان نواحی پیرامون شهری مهیا می‌کنند، تولید کشاورزی و دامی در نواحی روستایی همچنان پابرجاست. نزدیکی به نواحی شهری و روستایی موجب می‌شود که نواحی پیرامون شهری با فرصت‌های جدید ناشی از نیروهای رشد و توسعه شهری و همچنین فرایندهای توسعه روستایی، سازگار شوند؛ بنابراین، نواحی پیرامون شهری به‌عنوان فضایی که فرصت‌های چندگانه را مهیا می‌کنند و غالباً گروه‌های آسیب دیده را از نواحی روستایی و نیز به‌صورت بالقوه از نواحی شهری جذب می‌کنند، مورد درک و شناخت قرار می‌گیرند. ساکنان نواحی پیرامون شهری، از راهبردهای معیشتی متفاوتی بهره می‌برند که بیشتر در بخش اقتصاد غیررسمی وجود دارد. با این وجود، این افراد گروه‌های همگن از نظر مالکیت ابزار و سرمایه که تعیین‌کننده راهبردهای معیشتی هستند را تشکیل نمی‌دهند (Mc Gregor et al, 2005: 119).

رویارویی شهر، روستا و طبیعت مشکلاتی را به‌وجود می‌آورد که بیانگر انواع نابرابری‌ها هستند و می‌توان آن‌ها را در دو زمینه بیان کرد:

۱. کمبودها و دسترسی‌های نامناسب، شامل نبود یا کمبود خدمات رفاهی و زیربنایی، رواج سوداگری زمین و فضای ساخته شده، شکل‌گیری فعالیت‌های غیررسمی-غیرقانونی در ارتباط با منابع طبیعی چون به‌کارگیری پسماندهای شهری جامد و مایع برای افزایش محصولات کشاورزی، گسترش استفاده غیررسمی-غیرقانونی از منبع طبیعی در تولید مواد ساختمانی، به‌کارگیری نیروی کاری مهاجر قانونی-

زمان و با توجه به مسیر حاکم بر محیط روستایی، تغییر و تحول یابند. این تغییرات به دلایلی چون شدت یافتن تعارضات، تغییر در یک نهاد و اثرگذاری آن روی نهادهای دیگر و... می باشد. نهادهای روستایی در شکل گیری تولید و حمایت از کیفیت زندگی و فرایندهای سیاست گذاری این نوع اهداف مؤثر هستند و یکی از ابزارهای مؤثر مدیریت فراگیر روستایی می باشند؛ بنابراین، آمد نهادها در شکل دهی به کیفیت زندگی و تغییر سیاستها نقش مهمی را ایفا می کنند (افتخاری و سجاسی قیداری، ۱۳۹۵).

تشکیل نهاد مدیریت روستایی در ایران در راستای تحقق اهداف کلان حاکمیت در سطح محلی در قالب نهادی مبتنی بر مشارکت مردم برای ساماندهی و مدیریت اداره امور عمومی روستا صورت گرفته است. ظرفیت سازی و هم افزایی توانایی های موجود در روستا به منظور ایجاد بستری درجهت پاسخگویی به رفع نیازهای عامه مردم نیز از دیگر اهداف تشکیل این نهاد تلقی می شود (عبدللهی و جعفر کریمی، ۱۳۹۳: ۵۰۶). با توجه به ساختار و وظایف مدیریت نوین روستایی می توانیم بگوییم که، مدیریت جدید روستایی به ویژه دهیاری ها از ارکان تصمیم گیری است؛ بنابراین، بایستی تلاش کند تا توانایی های موجود در روستاها را شناسایی و از آن توانایی به نحو مناسب برای اداره روستا استفاده کند و با جایگزین کردن سیاست توانمندسازی با سیاست اهدا و عرضه در راستای شناخت و تقویت توانمندی های مردم محلی و بالفعل کردن آنها تلاش کند (یاری حصار و پریشان، ۱۳۹۳: ۴۹۴). در یک نگاه کلان، دهیاری ها در ایران دارای ۴۷ وظیفه به استناد اساسنامه و قوانین مصوب و جاریه کشور می باشند.

۱- وظایف خدماتی: بسیاری از خدماتی که تاکنون برای ارائه آنها متولی مشخص در روستاها وجود نداشته در شرح وظایف دهیاری آورده شده است.

غیرقانونی در فعالیت های تولیدی، تغییر ساختار کاربرد زمین، کاهش یا از بین رفتن فعالیت های تولیدی؛

۲. مشکل نارسایی سازمانی شامل یکپارچه نبودن ساختار سازمانی، تلاقی نهادهای همپوش دارای کارکرد بخشی، ناهماهنگی درون و بین سازمانی، وجود نهادهایی که به ندرت توان مدیریت یکپارچه و هماهنگ محیطی را دارند که با افزایش تضاد بین رفاه و منافع فردی، گروهی - چون مالکین و سودگران - و جمع، بر شکل و میزان استفاده از فرصت ها و تملک منابع محیطی اثر می گذارد (عبدی دانشپور، ۱۳۸۵: ۸).

نقش دهیاری ها در زیست پذیری روستاهای پیرامون شهری

همانطور که ادبیات مدیریت توسعه روستایی نشان می دهد، نهادها به مثابه سازمان های رسمی و غیررسمی نقش انکارناپذیری در رفتارهای مدیریت محیطی و سرزمینی از جمله کیفیت زندگی روستاها دارند. نهادها در ایجاد، خلق و شکل گیری تعلقات، منافع، علاقمندی ها، هدف گزینی و قرارداد بازگران در دستیابی به اهداف از جمله کیفیت زندگی نقش بسزایی دارند. از این نقطه نظر، مطالعه نهادها برای شناخت اینکه چرا نتایج، محصولات و یافته ها و فرآورده های مطمئن شبیه به هم هستند یا چگونه به نتایج، محصولات و یافته های مناسب دست یابیم مقید خواهد بود. افزون بر این مطالعه نهادهای روستایی از بعد شکلی آنها که مسیر تعلقات و وابستگی ها را در روستاها با مسیرهای مختلف، شیوه های اجرایی مختلف مورد توجه قرار می دهد، مهم است. نهادها سازماندهی و ساماندهی فرصت های دسترسی برای مردم و نقش های اجتماعی و اقتصادی آنها را مورد توجه قرار می دهد. نهادها همانند سایر پدیده ها در جامعه روستایی ثابت نیستند و می توانند در طول

همان‌طور که ذکر شد، با مسئولیت‌های متعدد، متنوع و مهمی که بر دوش دهیاران قرار داده شده است، بی‌تردید ایشان اثر انکارناپذیری بر زیست‌پذیری در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهری دارند. با توجه به رشد روزافزون جمعیت در این روستاها از یک‌سو و تلاش‌ها و رایزنی‌های گروه‌های متعدد شهری برای بهره‌بردن هر چه بیشتر از منافع موجود در این روستاها، مدیریت پیامدها و عوارض پدیده‌های فوق‌الذکر، از پیچیدگی و سختی مضاعفی در قیاس با سایر روستاها برخوردار است؛ بنابراین، آگاهی از دیدگاه‌های مدیران محلی روستایی از اولویت‌های ایشان در رابطه با شرایط زندگی و کار در روستاهای تحت مدیریت ایشان از اهمیت و اولویت بالایی برخوردار است. بر این اساس، مدل مفهومی پژوهش در شکل شماره ۱ نمایش داده شده است.

جمع‌آوری، حمل و دفع پسماند در روستاها، افزایش سطح ایمنی در روستا، احداث و مدیریت فضاهای سبز و پارک‌های چندمنظوره و... از جمله این وظایف‌اند.

۲- وظایف عمرانی و اجرایی: در این بخش از وظایف، انجام پروژه‌های عمرانی، نظارت بر اجرای برنامه‌های سایر دستگاه‌ها در روستا، هدایت و کنترل ساخت‌وساز در روستا و ایجاد تاسیسات مورد نیاز برعهده دهیاری گذاشته شده است.

۳- وظایف اجتماعی و اقتصادی: در این بخش از وظایف امور مختلف و متنوعی برعهده دهیاری گذاشته شده است. کمک به عرضه محصولات کشاورزی، تامین منابع مالی پایدار، تقویت پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در روستا از جمله تقویت و توسعه گردشگری روستایی؛ حفظ بهداشت و نظارت بر فعالیت واحدهای خدماتی و ... (عبداللهی و جعفرکریمی، ۱۳۹۳: ۵۱۰-۵۰۹).

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

تهیه و ترسیم: نگارنده، ۱۳۹۴

روش‌شناسی

روش تحقیق در پژوهش حاضر با توجه به ماهیت و اهداف موضوع «تبیین زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری» و در ارتباط با آزمون فرضیه‌های تحقیق، روش توصیفی-تحلیلی است. آن‌گاه در مرحله بعد مشتمل بر آزمون فرضیات، از روش تحلیلی استفاده شده است. در این تحقیق از روش کوکران برای نمونه‌گیری استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق، خانوارهای ساکن در روستاهای پیرامون شهری در شهرستان ورامین هستند که مجموع آن‌ها براساس شاخص‌های توضیح داده شده در ادامه، ۱۵ روستاست.

واحد تحلیل در این تحقیق خانوارهای روستایی و سطح تحلیل روستاست. بر این اساس با توجه به تعداد خانوارهای ساکن در این روستاها، ۳۷۹ نفر و برای افزایش دقت در نتایج تعداد ۴۰۰ پرسش‌نامه خانوار روستایی تهیه و نتایج آن وارد نرم‌افزار «SPSS» شد. آنچه در این تحقیق همواره مدنظر قرار داشته است، توجه به معیارهایی بوده است که اختصاصی و موجب تمایز روستاهای پیرامون شهری از سایر روستاهای منطقه مورد مطالعه بوده است.

- نرخ رشد مثبت جمعیت در طی دو دهه ۱۳۷۵-۱۳۸۵ و ۱۳۶۵-۱۳۷۵

یکی از ویژگی‌های روستاهای پیرامون شهری، مهاجرپذیری و نرخ مداوم رشد مثبت جمعیت است که در غالب منابع موجود به این ویژگی اشاره شده است. منطقه مورد مطالعه از سال‌های پس از انقلاب هدف و مقصد بسیاری از مهاجرانی بوده است که با هدف کسب درآمد بیشتر یا جستجوی کار مناسب‌تر به این سو حرکت کرده‌اند و به دلایلی مانند فقدان توان سکونت در شهر تهران، تمایل به مهاجرت شبکه‌ای و سکنی‌گزیدن در کنار دیگر همشهریان و مانند آن، در شهرها و روستاهای منطقه از جمله

روستاهای پیرامون شهری که دارای مزیت نزدیکی به شهر و برخورداری از امکانات مطلوب‌تر و دسترسی مناسب‌تر هستند، سکنی‌گزیدند. بنابراین این شاخص می‌تواند به‌طور مطلوبی، نشانگر ویژگی یک ناحیه و روستای پیرامون شهری باشد.

- قراردادستن در حریم شهر مجاور

بررسی ادبیات موجود در تحقیقات و طرح‌های اجرایی در داخل کشور نشان می‌دهد که حریم شهر به‌عنوان ناحیه‌ای از اطراف شهر در نظر گرفته شده است که دارای حداقل فاصله و حداکثر تعامل با شهر بوده و در معرض بیشترین تأثیرات شهر قرار دارد. البته چنانچه ذکر آن در مبانی نظری تحقیق رفت، قانون‌گذار به استقلال هویت و مدیریت این روستاها احترام گذاشته و آن را به رسمیت شناخته است، اما این موضوع منکر تأثیر غیرقابل انکار تغییرات کاربری اراضی حریم شهر بر کاربری‌های موجود در روستاهای واقع در حریم شهر نمی‌باشد؛ بنابراین، منطقه مورد مطالعه نیز از این شرایط مستثنی نبوده و قرارگرفتن در حریم شهر مجاور برای هر یک از نقاط روستایی، یکی از شاخص‌های تعیین به‌عنوان روستای پیرامون شهری در نظر گرفته شده است.

- تأمین مایحتاج روزانه از شهر مجاور

چنانچه در بخش مبانی نظری تحقیق و در ارتباط با ویژگی‌های حاشیه شهر و روستاهای واقع در آن آمده است، وابستگی و تعامل روستاهای پیرامون شهری به شهر مجاور از نظر تأمین مایحتاج روزانه است. در نتیجه، این ویژگی به‌عنوان آخرین شاخص برای تعیین روستاهای پیرامون شهری در منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شده است. نحوه استخراج این اطلاعات، بهره‌گرفتن از داده‌های موجود در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ می‌باشد. بدین معنا که با مراجعه به اطلاعات هر روستا در سرشماری مذکور و عامل «محل خرید مایحتاج» در آن، نحوه

برنامه‌ریزی شهری، توسعه روستایی و جامعه‌شناسی بهره‌گرفته شد. در این تحقیق برای سنجش پایایی ابزار اندازه‌گیری یعنی پرسش‌نامه خانوار، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. آلفای کرونباخ به دست آمده در این تحقیق برابر با ۰/۹۵۵ بوده است که نشانگر ضریب پایایی بسیار قوی برای پرسش‌نامه تحقیق است. با توجه به ماهیت زیست‌پذیری و عوامل عمده تأثیرگذار و تأثیرپذیر از آن، جامعه آماری تحقیق حاضر سرپرستان خانوارهای روستایی در روستاهای مورد مطالعه در سال ۱۳۹۴ می‌باشند. ابعاد، معیارها و نماگرهای تحقیق در جدول زیر نشان داده شده است. قابل ذکر است که همه نماگرها در زمان ورود داده به نرم‌افزار، هم‌جهت شده و معکوس ارزش نماگرهای منفی در نظر گرفته شده است.

تعامل روستای مورد نظر با شهرهای منطقه از نظر تأمین و خرید مایحتاج روزانه مشخص و تعیین شده است.

روش گردآوری اطلاعات با توجه به ماهیت مطالعه به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی بوده و با توجه به ضرورت در هر یک از مراحل تحقیق، یکی از این دو روش و یا هر دو مورد استفاده قرار گرفته است.

بررسی روایی پرسش‌نامه‌های محقق ساخته معمولاً با استفاده از نظرات کارشناسان و متخصصان حوزه مورد بررسی تحقیق، انجام می‌پذیرد. برای بررسی روایی پرسش‌نامه خانوار که به‌عنوان ابزار اصلی تحقیق برای سنجش زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری مورد استفاده قرار گرفته از نظرات ۲۰ متخصص رشته‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، جغرافیا و

جدول ۳: نماگرهای زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری به تفکیک ابعاد و شاخص‌ها

تعداد نماگرها	نماگرها	معیارها	ابعاد
۶	داشتن شغل مناسب، امکان دسترسی به شغل مناسب در روستا یا شهر مجاور، تعدد فرصت‌های شغلی در روستا، درآمد مناسب فرصت‌های شغلی موجود در روستا، تعدد فرصت‌های شغلی در شهر مجاور، درآمد مناسب فرصت‌های شغلی موجود در شهر مجاور	اشتغال و درآمد	اقتصادی
۷	استحکام بنای مسکن، برخورداری از حمام مناسب و بهداشتی در مسکن، برخورداری از سیستم گرمایش و سرمایش مناسب در مسکن، برخورداری از روشنایی کافی در مسکن، برخورداری از سیستم دفع بهداشتی فاضلاب در مسکن، مساحت مناسب و کافی مسکن، تعداد اتاق‌های کافی در مسکن	مسکن	
۴	ساعات کار وسایل نقلیه عمومی، تعداد وسایل نقلیه عمومی، تعداد وسایل نقلیه حمل بار، دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	حمل و نقل عمومی	
۷	کیفیت راه دسترسی به شهر، کیفیت راه‌های دسترسی به روستاهای اطراف، کیفیت معابر و میدین، کیفیت آب شرب روستا، کیفیت تأمین نیازهای روزمره توسط فروشگاه (های) خواروبار روستا، کیفیت خدمات تعاونی روستایی یا تعاونی روستای محل مراجعه، کیفیت شبکه گازلوله کشی	امکانات و خدمات زیرساختی	
۵	فضای آموزشی مناسب و کافی مدارس، کیفیت دسترسی دانش‌آموزان به مدارس شهر مجاور، کیفیت تجهیزات آموزشی مدارس، کیفیت ساختمان‌های مدارس، کیفیت معلمان مدارس	آموزش عمومی	اجتماعی
۱	کیفیت خدمات شبکه (خانه بهداشت) روستا	بهداشت	
۱۰	دلسوزی اهالی برای آبادانی روستا، ارتباط مردم با اعضای شورای اسلامی و دهیار روستا، خودیاری مردم در حین انجام پروژه‌های عمرانی در روستا، حضور و همفکری زنان روستا در امور روستا همانند مردان، روحیه کار گروهی در بین مردم روستا، میزان احترام مردم روستا به یکدیگر، قابل اعتماد بودن دهیار روستا، قابل اعتماد بودن اعضای شورای اسلامی روستا، استقبال دهیار و شورای اسلامی روستا از مشارکت مردم، قابل اعتماد بودن مردم روستا	مشارکت و همبستگی	

تعداد نماگرها	نماگرها	معیارها	ابعاد
۹	تمایل به زندگی در روستا، حس دلتنگی در صورت دوری از روستا، دارای رابطه خوب با بستگان و همسایگان در روستا، امیدواری به بهبود شرایط زندگی در روستا، تمایل به اشتغال در روستا، تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا، تمایل به گذران اوقات فراغت در روستا، اعتقاد به مناسب‌ترین مکان بودن روستا برای زندگی در سطح منطقه، زندگی در روستا با وجود شرایط کار و زندگی در شهر	پیوستگی و تعلق مکانی	
۸	پایین بودن میزان جرایم (سوء مصرف مواد مخدر، سرقت و...)، پایین بودن نزاع‌های قومی و طایفه‌ای، پایین بودن میزان نزاع بین افراد بومی و تازه وارد، امنیت تردد زنان در طی شبانه روز، امنیت تردد پیاده در شب، امنیت تردد سواره در شب، امنیت عبور از جاده و خیابان از نظر سرعت اتومبیل‌ها در طی شبانه روز، کیفیت عملکرد پاسگاه انتظامی	امنیت فردی و اجتماعی	
۵	کیفیت خدمات و تجهیزات سالن ورزش روستا یا محل مراجعه، کیفیت خدمات و وسعت کتابخانه روستا یا محل مراجعه، کیفیت خدمات اماکن فرهنگی و مذهبی مانند مسجد و حسینیه، کیفیت خدمات اماکن فرهنگی و تاریخی روستا، کیفیت خدمات فضاهای فراغتی و تفریحی مانند تالار اجتماعات	تفریحات و اوقات فراغت	
۳	وسعت فضای بازی کودکان یا فضای سبز روستا، کیفیت فضای بازی کودکان از نظر امنیت و نظافت، محل قرارگرفتن محل بازی کودکان یا فضای سبز روستا	فضاهای سبز و باز	زیست محیطی
۷	کیفیت جمع‌آوری زباله از سطح روستا، کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی، کیفیت جمع‌آوری فاضلاب، آرامش و فقدان آلودگی صوتی، آلودگی ناشی از رفت و آمد وسایل نقلیه، آلودگی ناشی از کارگاه‌های صنعتی، آلودگی ناشی از نزدیکی به محل رهاسازی ضایعات و نخاله جات ساختمانی	آلودگی	
۴	چشم‌انداز زیبای طبیعی، چشم‌انداز مناسب ساختمان‌ها و معماری بناها، چشم‌انداز مناسب معابر و خیابان‌ها، چشم‌انداز فضای سبز	چشم‌انداز	

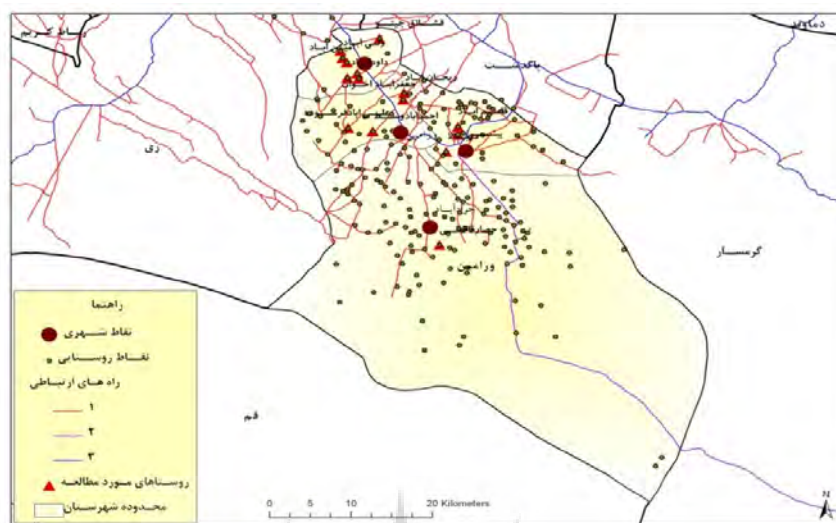
مأخذ: بررسی ادبیات تحقیق، ۱۳۹۴

منطقه مورد مطالعه

شهر ورامین، پیشوا، جوادیه و قرچک تشکیل شده است و ۲۱۶ آبادی را در خود جای داده است. از این تعداد آبادی، ۶۳ آبادی خالی از سکنه هستند. یعنی چیزی حدود ۲۹/۲ درصد آبادی‌ها خالی از سکنه می‌باشند که از این لحاظ شهرستان ورامین در رتبه پنجم شهرستان‌های استان تهران قرار دارد. در کل ۱۳/۲ درصد آبادی‌های دارای سکنه استان در این شهرستان واقع است (معاونت آمار و برنامه‌ریزی استانداری تهران، ۱۳۹۰: ۱).

در مجموع ۱۵ روستا به‌عنوان روستاهای انتخاب شده در منطقه مورد مطالعه با توجه به ویژگی‌های مورد نظر برای روستاهای پیرامون شهری در نظر گرفته شدند و با استفاده از روش تسهیم متناسب و با توجه به تعداد خانوار، تعداد نمونه هر روستا مشخص شد.

شهرستان ورامین از لحاظ موقعیت جغرافیایی در طول $۵۱^{\circ}۳۰'$ تا $۴۰^{\circ}۵۱'$ شرقی، و عرض $۳۵^{\circ}۲۸'$ تا $۴۵^{\circ}۴۵'$ شمالی واقع شده است. این شهرستان با مساحت ۱۷۷۵ کیلومتر مربع و ۹/۳۹ درصد مساحت استان تهران، در منتهی‌الیه جنوب شرقی استان و حاشیه شمال غربی کویر مرکزی و در همسایگی استان‌های سمنان و قم (از شرق و جنوب) و شهرستان‌های پاکدشت و ری (از شمال و غرب) قرار دارد. از نظر موقعیت طبیعی از شمال به رشته کوه‌های البرز، از شرق به ارتفاعات پارچین و قره‌آغاج و بی‌بی شهربانو، از جنوب به سیاه‌کوه و کویر مرکزی ایران و از غرب به دشت‌های تهران و کرج منتهی می‌شود. از نظر تقسیمات کشوری شهرستان ورامین از ۴ بخش ورامین و پیشوا و جوادیه و قرچک، ۸ دهستان و ۴

شکل ۲: وضعیت پراکنش مجموع روستاها و روستاهای مورد مطالعه در سطح شهرستان ورامین تهیه و ترسیم: نگارنده، ۱۳۹۴

یافته‌ها

ویژگی‌های فردی سرپرست خانوار از آنجایی که خانواده به‌عنوان واحد تحلیل و سرپرستان خانوارها به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند، در نتیجه غالب پاسخگویان یعنی $93/2$ درصد، مرد بوده‌اند و $6/8$ درصد را نیز زنان تشکیل داده‌اند. مشاغل در بخش گروه کشاورز، آزاد، کارمند، خانه‌دار و بیکار مورد بررسی قرار گرفته‌اند. همان‌طور که قابل پیش‌بینی بود، کشاورزان بخش اندکی را به خود اختصاص داده‌اند. اما دو سوم یا به عبارتی 66 درصد از پاسخگویان دارای شغل آزاد هستند که عمدتاً به‌عنوان کارگر در بخش‌های صنعت و خدمات و در شهرهای اطراف مشغول به کار هستند. همچنین $7/3$ درصد نیز دارای شغل کارمندی و استخدام در بخش خصوصی یا دولتی در داخل یا خارج از روستا هستند. نکته قابل توجه اینکه نرخ بیکاری در بین سرپرستان خانوار در این روستاها، $14/8$ درصد است که با توجه به موقعیت قرارگیری آن‌ها در حاشیه شهرها و نیز نزدیکی به بازار کار تهران، رقم نسبتاً بالایی محسوب می‌شود.

از نظر سنی، افراد پاسخگو به‌طور متوسط دارای 30 سال سن بوده‌اند. حداقل 18 سال و حداکثر 70 سال، نشان‌دهنده دامنه نوسان 52 ساله در بین آن‌هاست که نشانگر تنوع سنی پاسخگویان است و از جامعیت مناسب و مطلوبی از نظر شمول و تنوع دیدگاه افراد از نسل‌های مختلف برخوردار است. میزان تحصیلات در 5 گروه زیر دیپلم، دیپلم، کاردانی، کارشناسی و بالاتر از کارشناسی طبقه‌بندی شده است. بیش از نیمی از افراد نمونه آماری، دارای تحصیلات کمتر از دیپلم هستند. حدود یک سوم ($34/2$ درصد) از آن‌ها دارای تحصیلات در سطح دیپلم هستند و فقط حدود 8 درصد دارای تحصیلات دانشگاهی هستند که در این بین $1/3$ درصد دارای تحصیلات بالاتر از سطح کارشناسی بوده‌اند. اما در جدول ۸، میانگین و انحراف معیار زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی از دیدگاه مردم و دهیاران نشان داده شده است.

جدول ۴: میانگین و انحراف معیار زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه از دیدگاه مردم و دهیاران

معیارها	میانگین		انحراف معیار	
	مردم	دهیاران	مردم	دهیاران
اشتغال و درآمد	۲/۴۵	۳/۰۶	۱/۰۷	۱/۱۶
مسکن	۳/۰۱	۲/۸۰	۱/۱۹	۱/۱۴
حمل و نقل عمومی	۲/۶۰	۲/۹۳	۱/۲۱	۱/۰۹
امکانات و خدمات زیرساختی	۲/۵۱	۲/۴۶	۱/۰۹	۱/۱۲
آموزش عمومی	۲/۶۳	۲/۳۵	۱/۱۵	۰/۹۲
بهداشت	۲/۳۳	۲/۷۳	۱/۲۶	۰/۹۶
مشارکت و همبستگی	۲/۵۸	۲/۴۶	۱/۲۳	۱/۰۶
پیوستگی و تعلق مکانی	۲/۸۱	۲/۷۱	۱/۴	۰/۹۹
امنیت فردی و اجتماعی	۲/۴۳	۲/۹۳	۱/۲۸	۱/۲۷
تفریحات و اوقات فراغت	۱/۹۴	۲/۵۰	۱/۰۷	۱/۴۰
فضاهای سبز و باز	۱/۳۶	۲/۰۶	۰/۸۱	۱/۳۳
آلودگی	۲/۳۶	۲/۰۷	۱/۲۹	۱/۲۰
چشم‌انداز	۲/۲۵	۲/۴۶	۱/۱۳	۱/۴۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

وجود تفاوت معنادار میان شاخص‌های اقتصادی و حد متوسط گویه‌ها از دیدگاه مردم می‌باشد. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار برآورد شده است. بدین منظور، در همه ابعاد، از روش حد متوسط گویه‌ها در طیف لیکرت ۵ تایی استفاده شده که عدد ۳ برای هر گویه به‌عنوان حد متوسط در نظر گرفته شده است.

ابعاد مختلف زیست‌پذیری از دیدگاه مردم و دهیاران زیست‌پذیری اقتصادی

همان‌طور که ذکر شد، بعد اقتصادی زیست‌پذیری مشتمل بر ۴ معیار در نظر گرفته شده است. یافته‌های حاصل از تجمیع گویه‌های تبیین‌کننده معیارهای اشتغال و درآمد، مسکن، حمل و نقل عمومی و امکانات و خدمات زیرساختی در جدول زیر نشانگر

جدول ۵: برآورد معناداری سطح تفاوت بعد اقتصادی از حد متوسط از دیدگاه مردم

سطح معنی‌داری	t	اختلاف میانگین	حد متوسط گویه‌ها	میانگین وضع موجود	جامعه	بعد اقتصادی
۰/۰۰۰	-۱۰/۵۹	-۸/۵۰	۷۲	۶۳/۴۹	۳۹۵	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

میان معیارهای اقتصادی و حد متوسط گویه‌ها می‌باشد. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار برآورد شده است.

اما یافته‌های حاصل از تجمیع گویه‌های تبیین‌کننده شاخص‌های اشتغال و درآمد، مسکن، حمل و نقل عمومی و امکانات و خدمات زیرساختی از دیدگاه دهیاران در جدول زیر نشانگر وجود تفاوت معنادار

جدول ۶: برآورد معناداری سطح تفاوت بعد اقتصادی از حد متوسط از دیدگاه دهیاران

سطح معنی‌داری	t	اختلاف میانگین	حد متوسط گویه‌ها	میانگین وضع موجود	جامعه	بُعد
۰/۰۵۰	-۳۲/۱۲	-۸/۵۲	۷۲	۶۳/۴۸	۱۵	اقتصادی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

مشمول بر ۶ معیار در نظر گرفته شده است. یافته‌های حاصل از تجمیع گویه‌های تبیین‌کننده ۶ معیار آموزش عمومی، بهداشت، مشارکت و همبستگی، پیوستگی و تعلق مکانی، امنیت فردی و اجتماعی، تفریحات و اوقات فراغت در جدول زیر نشانگر وجود تفاوت معنادار میان شاخص‌های اقتصادی و حد متوسط گویه‌ها می‌باشد. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار برآورد شده است.

چنان‌که مشهود است، از نظر اقتصادی، تفاوت دیدگاه بین مردم و دهیاران، بسیار اندک و قابل چشم‌پوشی است. این موضوع نشان‌گر مشخص شدن قابلیت‌ها و مسائل اقتصادی در قابل زیست‌بودن روستاهای پیرامون شهری در منطقه است. به عبارتی، در این رابطه، دهیاران با مردم هم نظر و همراه هستند و شرایط موجود برای مدیریت محلی، کاملاً شناخته شده و ملموس است.

زیست‌پذیری اجتماعی

همان‌طور که ذکر شد، بُعد اجتماعی زیست‌پذیری

جدول ۷: برآورد معناداری سطح تفاوت بُعد اجتماعی از حد متوسط از دیدگاه مردم

سطح معنی‌داری	T	اختلاف میانگین	حد متوسط گویه‌ها	میانگین وضع موجود	جامعه	بُعد
۰/۰۰۰	-۱۱/۴۸	-۱۵/۲۱	۱۱۴	۹۸/۷۸	۳۸۷	اجتماعی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

جدول زیر نشانگر وجود تفاوت معنادار میان معیارهای اجتماعی و حد متوسط گویه‌ها از دیدگاه دهیاران می‌باشد. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار برآورد شده است.

اما یافته‌های حاصل از تجمیع گویه‌های تبیین‌کننده معیارهای آموزش عمومی، بهداشت، مشارکت و همبستگی، پیوستگی و تعلق مکانی، امنیت فردی و اجتماعی، تفریحات و اوقات فراغت در

جدول ۸: برآورد معناداری سطح تفاوت بُعد اجتماعی از حد متوسط از دیدگاه دهیاران

سطح معنی‌داری	t	اختلاف میانگین	حد متوسط گویه‌ها	میانگین وضع موجود	جامعه	بُعد
۰/۰۰۰	-۲۰/۱۷	-۲۳/۴۸	۱۱۴	۹۲/۹۲	۱۵	اجتماعی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

محلی معتقد است که شرایط اجتماعی حاکم بر روستاها از شرایط نامطلوب و غیرقابل قبولی رنج می‌برد. همچنین این امر، نشانگر توجه و دغدغه بیشتر

مشخص است که در زمینه قابلیت زندگی از لحاظ معیارهای اجتماعی، تفاوت دیدگاه مشخصی بین مردم و دهیاران روستاها وجود دارد. به عبارتی، مدیریت

آلودگی و چشم‌انداز در نظر گرفته شده است. یافته‌های حاصل از تجمیع گویه‌های تبیین کننده معیارها در جدول زیر نشانگر وجود تفاوت معنادار میان شاخص‌های اقتصادی و حد متوسط گویه‌ها می‌باشد. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار برآورد شده است.

دهیاری‌ها نسبت به مسائل اجتماعی- فرهنگی روستاها نسبت به مردم است که ممکن است ناشی از مهاجرپذیری و روستاها و نبود تعلق خاطر عمیق مردم هم باشد.

زیست‌پذیری زیست محیطی

همان‌طور که ذکر شد، بعد زیست‌محیطی زیست‌پذیری مشتمل بر ۳ معیار فضاهای سبز و باز،

جدول ۹: برآورد معناداری سطح تفاوت بعد زیست محیطی از حد متوسط از دیدگاه مردم

سطح معنی‌داری	t	اختلاف میانگین	حد متوسط گویه‌ها	میانگین وضع موجود	جامعه	بعد
۰/۰۰۰	-۲۸/۸۰	-۱۴/۰۲	۴۵	۳۰/۹۷	۳۹۷	زیست محیطی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

متوسط گویه‌ها از دیدگاه دهیاران می‌باشد. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار برآورد شده است.

اما یافته‌های حاصل از تجمیع گویه‌های تبیین کننده شاخص‌ها در جدول زیر نشانگر وجود تفاوت معنادار میان شاخص‌های اقتصادی و حد

جدول ۱۰: برآورد معناداری سطح تفاوت بعد زیست محیطی از حد متوسط از دیدگاه دهیاران

سطح معنی‌داری	t	اختلاف میانگین	حد متوسط گویه‌ها	میانگین وضع موجود	جامعه	بعد
۰/۰۰۰	-۴۸/۸۵	-۱۵/۱۲	۴۵	۲۹/۸۸	۱۴	زیست محیطی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

حل‌های عملی‌تر، نه در سطح محلی، که در سطح منطقه‌ای باشند.

بررسی تفاوت بین دیدگاه مردم و دهیاران از نظرگاه زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی

در این قسمت به بررسی وضعیت تفاوت بین دیدگاه مدیران روستایی یعنی دهیاران و مردم روستا می‌پردازیم تا مشخص شود که آیا دیدگاه‌های مردم و مدیریت در یک راستا قرار دارد یا اینکه تفاوت معناداری بین دیدگاه‌های این دو گروه از پاسخ‌دهندگان مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون t نمونه‌های مستقل برای بررسی این موضوع، استفاده شد.

از منظر قابلیت زیست محیطی زندگی در روستاهای پیرامون شهری همانند معیار اقتصادی، تفاوت دیدگاه چندانی بین مردم و مدیریت محلی مشاهده نمی‌شود که این موضوع نشان‌دهنده عمق و گستردگی معضلات زیست محیطی روستاها و محرز شدن آن برای همگان است. مجموعه شرایط موجود نشان‌دهنده نبود شرایط مطلوب زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه است. بنابراین، دهیاران روستاها هم مسئولیت بیشتری در جهت جلب رضایت مردم و ارتقای وضعیت عملکرد خود برعهده دارند و هم می‌توانند از طریق هم‌افزایی با یکدیگر به دلیل تشابه نسبی مسائل و شرایط موجود، به دنبال راه

جدول ۱۱: تفاوت دیدگاه‌های ساکنان و دهیاران درباره زیست‌پذیری روستا

	تست لوین برای برابری میانگین‌ها		آزمون t برای برابری میانگین‌ها						
	F	معناداری	t	درجه آزادی	معناداری دوطرفه	میانگین تفاوت	خطای انحراف از میانگین	95% Confidence Interval of the Difference	
								پایین‌ترین	بالا‌ترین
پذیرش برابری واریانس‌ها	۰/۵۱۳	۰/۷۴۷	۲/۴۵۴	۱۲۱۷	۰/۰۱۴	۱/۷۹۹	۰/۷۳۳	۰/۳۶۰	۳/۲۳
عدم پذیرش برابری واریانس‌ها			۲/۱۳۵	۴۰/۹۸۸	۰/۰۳۹	۱/۷۹۹	۰/۸۴۲	۰/۰۹۷	۳/۵۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

اثرات و صرفه‌های بیرونی و منفی مجاورت شهرها و روستاها صدمه می‌بینند) تجربه می‌کند. صدمات و خطرات ناشی از همجواری‌ها و شرایط نامناسب بر سلامتی انسان ساکن در این روستاها را می‌توان از خطرات کالبدی مربوط به سکونت در مسکن نامناسب و ناامن، نبود بهداشت محیط لازم و کافی، محرومیت از انواع خدمات رفاهی و تسهیلات زیربنایی دانست. برآیند تمامی این مشکلات، شکل‌گیری نابرابری اقتصادی-اجتماعی، کیفیت نازل زندگی و صدماتی است که شیوه‌های مشکل‌برانگیز زیست انسان برای شرایط زیست وی و طبیعت به وجود آورده است. "دهیاری به‌عنوان سازمان اصلی مدیریت روستایی در ایران، نقش مهم و تأثیرگذاری در تأمین خدمات عمومی و ساماندهی زندگی روستایی ایفا می‌کند."

اینکه دهیاران دیدگاه‌های متفاوتی از مردم در زمینه زیست‌پذیری روستاها داشته باشند، شاید در نفس خود دچار اشکال و ایراد بزرگی نباشد، اما می‌تواند علامت هشدار برای نهادها و دستگاه‌های نظارتی به‌منظور ارزیابی مداوم عملکرد دهیاری‌ها در انجام وظایف محوله باشد. به‌طور کلی می‌توان دو دلیل را برای این امر در نظر گرفت:

۱- عدم تسلط دهیار بر امور محوله و در نتیجه فقدان کارایی منابع در اختیار نهاد دهیاری در جهت ارتقای زیست‌پذیری در سکونتگاه‌های روستایی؛ "از آنجاکه در سالیان اخیر دهیاری‌ها به‌عنوان پایه هرم نظام مدیریت

همان‌طور که مشاهده می‌شود، براساس تست لوین، تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نمی‌شود؛ بنابراین برای تفسیر آزمون به فرض عدم پذیرش برابری واریانس‌ها مراجعه می‌کنیم. چنان‌که مشهود است، درجه معناداری گزارش شده در اینجا، ۰/۰۱۴ است که نشان دهنده تفاوت معنادار بین تلقی مردم و دهیاران از زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه است.

نتیجه

در نیم قرن اخیر همپای چشمگیر مهاجرت از روستا به شهر، برخی روستاها خود پذیرنده مهاجر هستند. "با گسترش نسبی شبکه حمل‌ونقل بین شهری، بسیاری از کارگران و تهیدستان شهری در این نقاط سکنی می‌گزینند. در حقیقت اینان کسانی هستند که آمال شان زندگی در شهر بوده است و اینکه به ناچار در روستایی دیگرگون مستقر شده‌اند. همراه با افزایش جمعیت مقصد نهایی، خصوصیات روستایی با ایستارهای آنان از زندگی در شهر در هم می‌آمیزند."

شهرستان ورامین همچون دیگر شهرستان‌های واقع در منطقه کلان‌شهری (شهر-منطقه) تهران، پدیده‌های پیراشهرنشینی (و اثرات آن مانند آفت شتابان محیطی، دگرگونی بدون برنامه کاربرد زمین، کمبودهای شدید خدماتی و نیازهای پاسخ‌داده‌نشده) و برخورد شهر و روستا در روستاهای پیرامون شهری را (که بیشتر محل سکونت گروه‌های درآمدی پایین‌تر است؛ یعنی گروهی که بیش از گروه‌های درآمدی و از

- روستایی ایران مطرح شده‌اند، بایستی سهم افزون‌تری از مسئولیت‌ها، قدرت و اختیارات را عهده‌دار شوند و نقش و جایگاه عمده‌تری در نظام مدیریت جدید روستاهای کشور ایفا کنند. در این صورت می‌توان ادعا کرد که مدیریت روستایی، کارآمد و پویا عمل خواهد کرد و درنهایت در توسعه محیط‌های روستایی نقش آفرین است."
- ۲- روستاهای پیرامون شهری علیرغم اینکه برخلاف بسیاری از سایر روستاها پذیرای مهاجران زیادی هستند و میزان مهاجرت از آن‌ها بسیار پایین است، اما آن‌ها نیز دچار ضعف در تعلق مکانی هستند. حضور مهاجران از اقوام، زبان‌ها، نژادها و بعضاً مذاهب متفاوت باعث شده تا ترکیبی ناهمگون و بعضاً متضاد شکل بگیرد که زمینه و بستر مناسبی را برای انواعی از ناهنجاری‌ها مهیا می‌کند. این شرایط زمانی بغرنج‌تر می‌شود که اهداف مهاجرتی آنان نیز برآورده نشود. در نتیجه این روستاها نیز همانند روستاهای مادری مهاجران مورد بی‌مهری قرار گرفته و تعلق خاطری نسبت به آن‌ها در مهاجران شکل نخواهد گرفت. مضاف بر اینکه مجاورت با شهر و دیدن کم‌وکیف رفاه شهرنشینان نیز بی‌تردید در روحیه و انتظارات ساکنان این روستاها تأثیرگذار خواهد بود و میزان تعلق خاطر آنان را به روستاهایشان تحت‌الشعاع قرار خواهد داد.
- منابع**
- افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین؛ حمدالله سجاسی قیداری (۱۳۹۵). بازآفرینی مدیریت توسعه روستایی در ایران، پایگاه اندیشه سبز (پایگاه اطلاع رسانی حوزه نمایندگی ولی فقیه در وزارت جهاد کشاورزی، بازدیدشده در ۱۳۹۵/۴/۱۱ قابل بازیابی در سایت: agri Jihad.ir
- خراسانی، محمدامین (۱۳۹۱). تبیین زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری با رویکرد کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهرستان ورامین)، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی به راهنمایی دکتر محمدرضا رضوانی. دانشکده جغرافیا. دانشگاه تهران.
- خسروی، کوروش (۱۳۹۳). نقش مدیریت محلی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی کشور (مطالعه موردی: دهیاری‌های بخش مرکزی شهرستان کوهدشت)، مجموعه مقالات نخستین همایش علمی مدیریت روستایی و توسعه پایدار (محور نهادی). سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور. صفحات ۸۰-۶۷.
- ریاحی، وحید؛ حسن یاوریان (۱۳۹۳). بررسی مدیریت روستایی و ارائه الگوی بهینه مدیریت روستاهای کوچک (مطالعه موردی: شهرستان بهار استان همدان)، مجموعه مقالات همایش ملی چشم‌انداز توسعه پایدار روستایی در برنامه ششم توسعه کشور (محور نهادی)، انجمن علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی ایران. صفحات ۲۱۹-۲۰۵.
- شادی‌طلب، ژاله؛ حسین ایمانی جاجرمی؛ مجتبی بیات (۱۳۹۰). تحلیلی جامعه‌شناختی از ویژگی‌های روستاهای درحال گذار در منطقه کلان‌شهری تهران، مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران. سال دوم. شماره پنجم و ششم. صفحات ۴۰-۲۳.
- عبدالهی، مجید؛ اشکان جعفرکریمی (۱۳۹۳). عرصه‌های واجد اولویت برای سیاست‌گذاری در برنامه ششم توسعه کشور در زمینه مدیریت روستایی در ایران، مجموعه مقالات همایش ملی چشم‌انداز توسعه پایدار روستایی در برنامه ششم توسعه کشور (محور نهادی)، انجمن علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی ایران. صفحات ۵۱۱-۴۹۶.
- عبدی‌دانشپور، زهره (۱۳۸۵). تحلیل نابرابری فضایی در محیط‌های پیرا-شهری کوششی در استفاده از رهیافت برنامه‌ریزی و مدیریت راهبردی در تهران، هنرهای زیبا. شماره ۲۸. صفحات ۱۴-۵.
- عنابستانی، علی اکبر؛ زهرا عنابستانی (۱۳۹۱). تأثیر عملکرد مدیریت شهری بر ارتقای کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر جدید گلپهزار)، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران. سال چهارم. شماره چهارم. صفحات ۲۳-۴.
- عیسی‌لو، علی‌اصغر؛ مصطفی بیات؛ عبدالعلی بهرامی (۱۳۹۳). انگاره زیست‌پذیری رهیافتی نوین در جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی (مطالعه

- National Association of Regional Councils (2010). Rural benefits of The Livable Communities Act, available at: www.narc.com.
- National Research Council (2002). Community and quality of life; data needs for informed decision-making, National Academy Press, Washington.
- Phillips, D. Williams, K. Andrews, G. Clarke, J. Carter, M. Kinsman, P. Smith, D. Willis, K. Bradbury, I. Wu, K. and Hillyer, A (1999). Literature Review on Peri-Urban Natural Resource Conceptualization and Management Approaches, Final Technical Report, DFID Natural Resources Systems Program (NSRP), University of Nottingham and University of Liverpool.
- Radcliff, Benjamin (2001). Politics, markets and life satisfaction: The Political economy of human happiness, American Political Science Review, Vol 95, No 4, PP: 939-955.
- Southworth, M (2004). Measuring the Livable City, Built Environment.
- Timmer Vanessa and Nola-Kate Seymoar (2005). The World Urban Forum 2006 Vancouver Working Group Discussion Paper, International Centre for Sustainable Cities.
- Van Kamp, Irene. Leidelmeijer, Kees. Marsman, Gooitske and De Hollander (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, Landscape and Urban Planning, PP: 5-18.
- Veenhoven. R & Ouweneel P (1995). Livability of the welfare-state: Appreciation-of-life and length-of-life in nations varying in state-welfare-effort, Social Indicators Research, Vol36, PP:1-49.
- Vergunst, Petra (2003). Liveability and ecological land use the challenge of localization, PhD Thesis in Department of Rural Development Studies, Swedish University of Agriculture.
- Wheeler, S. M (2001). Livable communities: Creating safe and livable neighborhoods, towns and regions in California (Working Paper 2001-2004). Berkeley: Institute of Urban and Regional Development, University of California. <http://www-iurd.ced.berkeley.edu/pub/WP-2001-04.PDF> (accessed 8 July 2006). <http://www.dtnprogressivefarmer.com> visited at 30 May 2016. <http://www.mercer.com/qualityofliving#city-rating-tables> visited at 3 March 2016.
- موردی: شهرستان قم، بخش کهک)، فصلنامه مسکن و محیط روستا. شماره ۱۴۶. صفحات ۱۲۰-۱۰۷.
- فاضل‌نیا، غریب (۱۳۹۳). تبیین جایگاه اصل رضایت‌مندی در مدیریت توسعه پایدار روستایی و ارزیابی عملکرد دهیاران، مجموعه مقالات نخستین همایش علمی مدیریت روستایی و توسعه پایدار (محور نهادی)، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور. صفحات ۲۱۳-۲۰۰.
- لطفی‌مهری، حبیب (۱۳۹۳). نقش مقاوم‌سازی مسکن روستایی در زیست‌پذیری روستاها (مورد مطالعه: دهستان مهری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر رکن‌الدین افتخاری. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی.
- نعمتی، مرتضی (۱۳۸۶). ارزیابی عملکرد و نقش کارکردی دهیاری در روستاهای کوچک (مطالعه موردی: استان گلستان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی به راهنمایی دکتر سیدعلی بدری. دانشگاه پیام نور تهران.
- یاری حصار، ارسطو؛ مجید پریشان (۱۳۹۳). نهادگرایی رویکردی نو در جهت توانمندسازی و دستیابی به مدیریت توسعه پایدار روستایی با تأکید بر نقش دهیاری‌ها، مجموعه مقالات همایش ملی چشم‌انداز توسعه پایدار روستایی در برنامه ششم توسعه کشور (محور نهادی)، انجمن علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی ایران. صفحات ۴۹۶-۴۸۰.
- Economist Intelligence Unit (2011). A Summary of the Liveability Ranking and Overview, EIU.
- Florida, R (2002). The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life, NY: Basic books Publication.
- Godschalk, D. R (2004). Land use planning challenges with conflicts visions of sustainable development and livable communities"
- Kotkin, J (2001). The new geography: How the digital revolution in reshaping the American landscape, NY: Random house paper Backs.